

Ignoràncies sàvies

Les revolucions científiques i filosòfiques han eixamplat constantment el coneixement que tenim del món i de la manera que tenim de conèixer-lo. Però cadascuna d'aquestes revolucions epistemològiques també ens ha ampliat enormement la llista d'allò que ignorem, d'allò que abans ni tan sols ens plantejàvem. Així, avui sabem moltes més coses sobre l'univers que fa només vint-i-cinc anys, però ho ignorem quasi tot de fenòmens que ara són nous i fascinants com la matèria i l'energia obscures, la manca del tractament quàntic de la gravetat per part del model estàndard de les partícules elementals, o si, fins i tot, seria millor parlar d'un conjunt plural d'universos (multiversos) en comptes d'un únic univers. Cada pas en el coneixement augmenta alhora tant la profunditat de les nostres idees com la llista de les nostres ignoràncies. Són les

Hi ha molt camí encara per fer vers un refinament teòric i institucional de les democràcies actuals

ignoràncies basades en el coneixement previ. Les ignoràncies sàvies.

La teoria de la relativitat general d'Einstein (1915) va arribar deu anys després de la seva més coneguda (i fàcil) teoria de la relativitat especial, la qual no incorpora-va encara la gravetat. Einstein relata com la "idea més feliç de la seva vida" va ser la d'entendre que la gravetat no era una força sinó acceleració (principi d'equivalència). Pensar la gravetat era pensar el moviment accelerat. Això és fàcil de dir, però

el salt conceptual que va implicar és enorme. Per exemple, la nova teoria ens diu que la gravetat fa que el temps es dilati, o que la forma de l'espai-temps està condicionada pel seu contingut (matèria i energia), cosa que alhora fa que sigui impossible que es tracti d'una realitat estàtica –contra el que s'havia pressuposat durant segles i que va pertorbar intel·lectualment el mateix Einstein–. De fet, les revolucions científiques acostumen a venir per canvis conceptuals (més que no pas per canvis en els resultats experimentals), per canvis en els entrants conceptuals dels llenguatges científics. A vegades per pensar millor, resulta necessari que ens desempalleguem dels límits de les concepcions anteriors; que canviem els llenguatges amb les que "mirem" el món. "Mirem amb la boca", deien els surrealistes.

D'altra banda, sabem que el nostre cervell és un producte macroscòpic de l'evolució de la vida en el planeta. I les nostres idees científiques, filosòfiques i quotidianes així ho reflecteixen. Això fa que hi hagi temes que ens costen de pensar. El gran canvi conceptual que ha representat la física quàntica –la teoria física fonamental del món de les partícules elementals– revolucionaria els nostres cervells: se'ns fa difícil fer-nos una idea *intuitiva* dels conceptes de la teoria. "Penso que puc dir en confiança –deia irònicament el reconegut físic Richard Feynman– que ningú entén la mecànica quàntica".

Aquesta mena de canvis conceptuals també resulten adients en el món de les concepcions polítiques i socials. Limitant-nos a l'anàlisi de les democràcies actuals, resulta obvi que no són realitats estàtiques. Tanmateix, els conceptes que fem servir per analitzar-les són molt més

fixos que la realitat a la qual diuen referir-se. Malgrat que històricament es tracta dels sistemes polítics més emancipadors, hi ha pel cap baix tres fenòmens actuals als quals aquests sistemes no donen respostes adequades: les relacions entre governants i governats després de la revo-

Això fa que convingui canviar determinades ulleres mentals i revisar el significat i contingut d'alguns conceptes bàsics de les teories polítiques clàssiques. És el cas de conceptes com ara *representació, participació; Estat de dret; pluralisme, federalisme, autodeterminació, drets individuals i drets col·lectius; sobirania popular...* De fet, el significat i el contingut tradicionals d'aquests conceptes van ser formulats en societats molt més homogènies, jeràrquiques i senzilles que les societats actuals. Unes societats, a més, les fronteres polítiques actuals de les quals es van establir en molts casos a través de guerres, annexions, genocidis, etcètera, unes pràctiques molt allunyades dels valors i principis democràtics.

Es tracta de conceptes i pràctiques institucionals que la teoria política liberaldemocràtica i constitucional de les dues darreres dècades està revisant, bo i trencant amb les interpretacions tradicionals de caràcter estrictament individualista i estatalista que han esdevingut obsoletes en contextos de creixement pluralistes i globalitzats. També aquí se'ns fa més difícil pensar en conceptes més complexos i matissats. Però és una revisió necessària per adaptar els conceptes polítics a unes realitats que han esdevingut més diverses i dinàmiques. Una revisió que té conseqüències pràctiques respecte de la participació política, els drets de les minories, la responsabilitat dels governants o la vinculació dels agents econòmics a les regles democràtiques. La conclusió genèrica és que hi ha molt camí encara per fer vers un refinament teòric i institucional de les democràcies actuals i del món internacional. Però per fer-ho, cal saber amb precisió les nostres ignoràncies sàvies actuals.●

